

Egy szerkesztetlen szerkezetéről

Furcsa lenne, ha ilyen „mondatokat” szerkesztenénk: „*Holnap én bemegy a könyvtár.*” Némi töprengés után kitalálnánk, hogy azt akarta közölni ez a tört magyarsággal beszélő egyén: *Holnap én bemegyek a könyvtárba.* Csak akarta közölni, de nem közölte, mert elfelejtette *nyelvtani viszonyító elemekkel* mondatá fűzni az idézett szóhalmazt.

Valami efféléet művelünk akkor, ha olyan intézményt említünk, melynek neve *birtokos szerkezet*, s rámutat saját főhatóságára, központjára stb. Ilyenkör megengedhetetlen szabadsággal elfelejtjük nyelvileg jelölni a birtokoszó és birtokszó összetartozását: „Bemegyek az *SZMT központi könyvtárba*” — holott az *SZMT-nek* a központi könyvtárába, az *SZMT* központi könyvtárába kellene mennünk.

Miből eredhet ez a hibás nagyvonalúság? Abból, hogy az így beszélők helytelen párhuzamot vontak. Az igaz, hogy a *birtokoszó* — másképp: a *birtokos jelző* — *-nak, -nek* ragja bonyolult szabályok szerint *el is maradhat*, a *birtokszó* — pontosabban: a *birtokos szerkezet jelzett szava* — azonban birtokos személyraggal *mindig visszautal* a birtokszóra: az *SZMT-nek* a könyvtára → az *SZMT* könyvtára; a megyei könyvtárnak az épülete → a megyei *könyvtár* épülete; a megyei tanácsnak a művelődési osztálya → a megyei *tanács* művelődési osztálya stb.

„A *birtokszó* *mindig visszautal*? — vonja föl diadalmasan a szemöldökét némelyik olvasóm —, *tesseék: SZMT-könyvtár* — *hol itt a visszautalás?*!” Megint helytelen a párhuzam: az *alárendelő birtokos szóösszetételnek* más szabálya van.

Régi, patinás összetételek ezek: *István-telek, Pálfája, Pannonhalma, községháza* — lám, a birtokszó még összetételben is visszamutat a birtokosra! Ma már azonban csak ilyen birtokos jelzői összetételek keletkeznek: *könyvtárigazgató, könyvtárépület, katalógusszekrény, osztályvezető* stb., nem pedig „*-igazgatója*”, „*-épülete*”, „*-szekrénye*”, „*-vezetője*” stb. Csak szóösszetételben viseljük el a teljesen *jelöletlen birtokviszonyt*, egyébként a társadalmi nyelvtudat megkívánja legalább az utólagos jelzést.

Mindezt nem fontolják meg sokan, s úgy érzik, a birtokos személyrag mellőzése az odatarozás, a bennfentesség, a jólértesültség bizonyítéka. Nemcsak szóban, hanem írásban — levélfejen, aláírásban, bélyegzőn, névtáblán, szakmai cikkben — is sűrűn fölbukkan ez a szerkesztetlen birtokos szerkezet: „Az *SZMT központi könyvtár*” [helyesen: az *SZMT* központi könyvtára] (Könyvtáros, 79.11: 670; Hajdú, 77.1: 24; Komárom, 78.1: 25 — és még tízezer ilyen fordulat); „A *MÉM Mérnök- és Vezetőtovábbképző Intézet*” [magyarul: ... Intézet] (Mezőg. Kvtáros, 77.2—3: 5); „*Központi Statisztikai Hivatal könyvtár és dokumentációs szolgálat*” [a KSH ... szolgálat] (Kvtáros, 78.11: 649); „a *KM* könyvtárügyi osztály[a]” (Pest, 80.1—2: 47); „a *KPVDSZ* budapesti központi könyvtár[a]”, „a *KPVDSZ* budapesti bizottság[a]” (FSZEK-híradó, 80.2:9); „az *AFIT* XII. sz. Autójavító Vállalat[á]nál” (Vas, 80.2: 33); „a *SZOT* Herbert Warnke Gyógyüdülő[je]” (Vas, 80.3: 29); „az *MTA* Szegedi Biológiai Központ[ja]” (Kvtáros, 81.1: 9); „A tervezésnél figyelembe vesszük az *MSZBT* országos elnökség[ének] ajánlásait” (Komárom, 71.1: 39).

Némelyik szerző rátesz még egy lapáttal, ha *kettős birtokos szerkezet* zötytyen a tolla alá. „Az *MTA* Központi Fizikai *Kutatóintézet* könyvtára”: itt nem elég a „*Kutatóintézet*” megoldás, mert az első birtokos szerkezet jelzett szava egyúttal a második birtokos szerkezet jelzője is. Így világos a tagolás: Az *MTA* Központi Fizikai *Kutatóintézetének* könyvtára (hibásan: Kvtáros, 78.11: 649). Még két kiigazítandó fordulat: „az *MTA* Szegedi Biológiai Központ[ának] könyvtára” (Kvtáros, 78.11: 649); „a Szakszervezetek Pest megyei Tanács[ának] könyvtárhálózata” (Pest: 80.1—2: 4).

Ugye, kedves könyvtáros szakírók, figyelembe vesszük a *Könyvtáros Helytelenül* — *helyes rovat[ának]* ajánlásait is?

Szabó Ernő

